

Wyrok z dnia 8 lutego 2000 r.

II UKN 376/99

Nabycie prawa do emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.) powinno być oceniane według stanu prawnego istniejącego w dacie złożenia wniosku.

Przewodniczący SSN Roman Kuczyński , Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Jadwiga Skibińska-Adamowicz (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 8 lutego 2000 r. sprawy z powództwa Czesława B. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o emeryturę nauczycielską, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 5 maja 1999 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. decyzją z dnia 13 grudnia 1996 r. odmówił Czesławowi B. prawa do emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela po ustaleniu, że zamiast 30 lat okresów zatrudnienia, wnioskodawca udowodnił jedynie 27 lat, 11 miesięcy i 16 dni, a także zamiast wymaganych 20 lat pracy w szczególnym charakterze - udowodnił jedynie 5 lat i 2 miesiące. Organ rentowy nie zaliczył wnioskodawcy do okresu jego zatrudnienia: 1) pracy w gospodarstwie rolnym dziadka od 2 października 1961 r. do 31 sierpnia 1964 r.; 2) pracy w Zarządzie Wojewódzkim ZSMP w B. od 1 września 1969 r. do 31 grudnia 1976 r.; 3) pracy w Komitecie Wojewódzkim PZPR w B. od 1 stycznia 1977 r. do 28 lutego 1987 r. jako pracy wykonywanej w szczególnym charakterze, gdyż nie wymagała ona kwalifikacji pedagogicznych.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 8 października 1997 r. zmienił częściowo wymienioną decyzję, gdyż zali-

czył wnioskodawcy na poczet jego uprawnień emerytalnych okres pracy w gospodarstwie dziadka od 2 października 1961 r. do 31 sierpnia 1964 r., jednak odmówił mu przyznania wcześniejszej emerytury. Co do pozostałych spornych okresów Sąd Wojewódzki uznał bowiem, że praca wnioskodawcy w ruchu młodzieżowym w latach 1969-87, mimo wykonywania jej w okresie urlopu udzielonego przez ówczesnego pracodawcę, tj. Wydział Oświaty Prezydium PRN w Z., nie miała charakteru pracy pedagogicznej.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, rozpoznając apelację wnioskodawcy, wyrokiem z dnia 17 grudnia 1997 r. uchylił wyrok Sądu Wojewódzkiego w części odmawiającej zaliczenia wnioskodawcy do okresu zatrudnienia jego pracy w latach 1969-87 w organizacjach młodzieżowych oraz polecił wyjaśnić, czy praca ta wymagała kwalifikacji pedagogicznych i czy była wykonywana w wymiarze nie niższym niż połowa obowiązującego wymiaru zajęć.

Sąd Wojewódzki, rozpoznając ponownie sprawę ustalił, że od 1 września 1969 r. do 28 lutego 1987 r. wnioskodawca był oddelegowany ze Szkoły Przesposobienia Rolniczego w O., w której pracował jako nauczyciel, do pracy w ruchu młodzieżowym i w organizacjach politycznych, pełniąc tam funkcję przewodniczącego Zarządu Powiatowego ZMW w Z. oraz sekretarza Komitetu Zakładowego PZPR i starszego inspektora Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Od dnia 1 stycznia 1997 r. wnioskodawca pełnił funkcję sekretarza Komitetu Zakładowego PZPR w I., z którą było związane prowadzenie zajęć dydaktyczno-szkoleniowych w formie wykładów i seminariów. Następnie pracował w Komitecie Wojewódzkim PZPR jako sekretarz i jednocześnie starszy inspektor do spraw szkolnictwa rolniczego ponadpodstawowego. W latach 1981-86 prowadził zajęcia szkoleniowe – kursy w Jednostce Wojsk Ochrony Pogranicza w B. W ocenie Sądu Wojewódzkiego, praca wnioskodawcy miała charakter pracy pedagogicznej i wymagała kwalifikacji pedagogicznych, o czym przekonują nie tylko zeznania świadków, ale także dokumenty w postaci świadectwa pracy i zaświadczenia Rady Wojewódzkiej Socjaldemokracji RP w B. z dnia 10 grudnia 1989 r., stwierdzającego, że do pełnienia z wyboru między innymi funkcji przewodniczącego Zarządu Powiatowego ZMW i I sekretarza Komitetu Zakładowego PZPR wymagane były kwalifikacje pedagogiczne. Również Biuro Prawne Ministerstwa Edukacji Narodowej wyraziło pogląd, że okresy pracy wykonywanej przez nauczyciela w organizacjach politycznych na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych, przypadające przed wejściem w życie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie

oświaty (Dz.U. Nr 95, poz. 425), która zmieniła przepisy ustawy Karta Nauczyciela, powinny być uwzględnione także po wejściu w życie tych zmian.

Na podstawie powyższych ustaleń Sąd pierwszej instancji uznał, że wnioskodawca przepracował w zawodzie nauczyciela 21 lat 6 miesięcy i 3 dni oraz udokumentował ponad 30 lat zatrudnienia, a zważywszy, że od 1 sierpnia 1990 r. do 5 października 1992 r. pracował w Zakładzie Poprawczym i Schronisku dla Nieletnich w Białymstoku na stanowisku wychowawcy, zaś stosunek pracy rozwiązał się na mocy porozumienia stron z inicjatywy wnioskodawcy, należało stwierdzić, że spełniał warunki uprawniające go do przyznania wcześniejszej emerytury.

Od powyższego wyroku złożyła apelację strona pozwana, kwestionując w niej jedynie zaliczenie do okresu pracy wnioskodawcy okresu od 1 stycznia 1977 r. do 28 lutego 1987 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z dnia 5 maja 1999 r. zmienił w ten sposób zaskarżony wyrok, że nie zaliczył wnioskodawcy Czesławowi B. do stażu pracy nauczycielskiej okresu pracy w Komitecie Wojewódzkim PZPR od 1 stycznia 1977 r. do 28 lutego 1987 r. i oddalił jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w B. z dnia 13 grudnia 1996 r. w zakresie przyznania emerytury.

Sąd drugiej instancji uznał, że wnioskodawca nie spełnia warunku posiadania 20 lat zatrudnienia w charakterze nauczyciela. Jego prawo do emerytury należy oceniać w dacie złożenia wniosku, tj. według stanu prawnego obowiązującego dnia 30 października 1996 r. W tym czasie ustawa Karta Nauczyciela nie przewidywała już możliwości zaliczenia do okresu pracy pedagogicznej pracy w organizacjach politycznych na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych, gdyż ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty został skreślony w art. 1 ust. 7 Karty Nauczyciela wyraz „politycznych”. Ponadto nowe brzmienie otrzymał art. 95 Karty Nauczyciela, przewidujący między innymi uprawnienia emerytalne z Karty Nauczyciela dla nauczycieli mianowanych zatrudnionych poza szkołami i placówkami oświatowo-wychowawczymi, opiekuńczo-wychowawczymi i innymi wymienionymi w art. 1 pkt 1-5 tej Karty. Zmiana art. 95 polegała na skreśleniu dwukrotnie użytego w tym przepisie wyrażenia „politycznych i”, co oznacza, że nauczycielom, którzy przeszli do pracy w organizacjach politycznych nie przysługują uprawnienia do emerytury nauczycielskiej. Zatem wnioskodawcy nie mogła być przyznana emerytura nauczycielska z powodu braku wymaganych 20 lat pracy pedagogicznej.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego powód złożył kasację opartą na podstawie przewidzianej w art. 393¹ pkt 2 KPC. Zarzucił w niej naruszenie prawa materialnego, polegające na błędnej wykładni i niewłaściwym zastosowaniu art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, które doprowadziły do ustalenia, iż wnioskodawca nie posiada 20 lat pracy w szczególnym charakterze i wskutek tego nie spełnił warunku uzyskania tzw. emerytury nauczycielskiej.

Zdaniem skarżącego, wykładnia przepisów ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, zmieniających art. 1 ust. 7 i art. 95 Karty Nauczyciela, narusza rażąco zasadę ochrony praw słuszenie nabytych. Zmiana wymienionych przepisów nastąpiła bowiem w 1991 r., natomiast okresem spornym w sprawie jest okres od 1977 r. do 1987 r. Zatem dopiero od wejścia w życie omawianej nowelizacji można by przyjąć, że z uprawnień emerytalnych przewidzianych w Karcie Nauczyciela nie mogą skorzystać osoby jeszcze zatrudnione lub podejmujące pracę w organizacjach politycznych. Gdyby w 1991 r. intencją ustawodawcy było niezaliczenie nauczycielom okresu pracy w organizacjach politycznych, to niewątpliwie dałby temu wyraz w przepisach przejściowych lub wprost w art. 2 Karty Nauczyciela zawierającym wyłączenia podmiotowe w stosowaniu ustawy. Skarżący powołał się również na stanowiska zajęte w jego sprawie przez Ministra Edukacji Narodowej, Departament Emerytur i Rent ZUS i Kuratorium Oświaty w B. Wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i zaliczenie okresu jego pracy w Komitecie Wojewódzkim PZPR w B. od 1 stycznia 1977 r. do 28 lutego 1987 r. jako pracy w szczególnym charakterze i przyznanie mu prawa do emerytury nauczycielskiej albo o uchylenie tego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, z zasądzeniem na jego rzecz w każdym przypadku kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Pozwany organ rentowy pozostawił rozstrzygnięcie sprawy uznaniu Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie mogła być uwzględniona, gdyż - wbrew pogładowi skarżącego - zaskarżony wyrok nie naruszył art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.).

Według tego przepisu nauczyciele mający trzydziestoleni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, zaś nauczyciele klas, szkół,

placówek i zakładów specjalnych – dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą – po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy – przejść na emeryturę. Jak z przytoczonej treści wynika, warunkiem nabycia uprawnienia do emerytury przewidzianej w Karcie Nauczyciela jest posiadanie statusu nauczyciela oraz wymaganego okresu zatrudnienia, który w wypadku wnioskodawcy powinien wynosić nie mniej niż 30 lat tzw. ogólnego zatrudnienia, w tym nie mniej niż 20 lat wykonywania pracy nauczycielskiej lub pracy na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych w jednostkach organizacyjnych określonych w tej Karcie. Wnioskodawca złożył wniosek o przyznanie mu emerytury nauczycielskiej dnia 30 października 1996 r., podając w nim, że jego zatrudnienie rozpoczęło się od pracy w gospodarstwie rolnym dnia 2 października 1961 r., a skończyło się dnia 5 października 1992 r. pracą w Zakładzie Poprawczym w B. w charakterze wychowawcy. Z ustaleń w sprawie wynika, że okres pracy w gospodarstwie rolnym został wnioskodawcy zaliczony do okresu zatrudnienia wyrokiem Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 8 października 1997 r. [...] w wymiarze 2 lat 10 miesięcy i 29 dni. Tym samym, łącznie z okresami uznanymi przez pozwany organ rentowy, wynoszącymi 27 lat 11 miesięcy o 16 dni, wnioskodawca posiada 30 lat 10 miesięcy i 15 dni zatrudnienia, czyli spełnił część wymagań przewidzianych w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, tj. warunek trzydziestoletniego okresu zatrudnienia. Nie można jednak uznać, że spełnił on także dalszą część wymagań dotyczących zatrudnienia, to znaczy warunek wykonywania pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu omawianej ustawy.

Z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela wynika, że nauczyciele spełniający wskazane wyżej warunki mogą – po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę. Jak nietrudno dostrzec, ustawodawca przyjął, że sam trzydziestoletni (lub dwudziestopięcioletni) okres zatrudnienia w sytuacjach opisanych w tym przepisie daje tylko nauczycielowi możliwość przejścia na emeryturę. Skorzystanie jednak z tej możliwości wymaga – według art. 88 ust. 1 ustawy – złożenia przez nauczyciela wniosku o rozwiązanie stosunku pracy. Wniosek taki złożył skarżący dnia 5 października 1992 r. i w tej dacie uległ też rozwiązaniu jego stosunek pracy. Natomiast wniosek o przyznanie emerytury na podstawie Karty Nauczyciela złożył dnia 30 października 1996 r. Zarówno według Sądu drugiej instancji, jak i samego skarżącego, jego prawo do emerytury powinno być oceniane według stanu prawnego istniejącego

w dacie złożenia wniosku, z tym wszakże zastrzeżeniem, że powinny być respektowane jego prawa słusznie nabyte dotyczące okresu 1977-87. W związku z tym przed oceną kasacji konieczne jest zwrócenie uwagi na następujące kwestie.

Przed dniem 25 października 1991 r., tj. przed zmianą art. 1 ust. 7 i art. 95 Karty Nauczyciela, wprowadzonej ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. Nr 95, poz. 425), przepisom ustawy – Karta Nauczyciela podlegali z mocy jej art. 1 między innymi nauczyciele zatrudnieni w organach administracji państwowej na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych w zakresie ustalonym ustawą (pkt 6) oraz nauczyciele zatrudnieni w organizacjach społecznych i politycznych oraz związkach zawodowych, także na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych, i także w zakresie ustalonym ustawą (pkt 7). Stosownie do art. 95 Karty Nauczyciela, nauczycielom mianowanym, przechodzącym do pracy w organach administracji państwowej lub w organizacjach politycznych i społecznych oraz w związkach zawodowych na stanowiska wymagające kwalifikacji pedagogicznych, przysługiwały między innymi uprawnienia emerytalne wynikające z art. 88 ustawy. Zatem w stanie prawnym obowiązującym przed 25 października 1991 r. skarżący mógłby nabyć uprawnienia emerytalne na podstawie przepisów art. 86-91, gdyby był nauczycielem mianowanym i gdyby przed tym dniem posiadał trzydziestoletni okres zatrudnienia (w ogóle) oraz mieszczący się w tym okresie dwudziestoletni okres zatrudnienia – wówczas I kategorii, obecnie – wykonywania pracy w szczególnym charakterze. Tymczasem do wskazanej daty skarżący legitymował się zatrudnieniem wynoszącym ogółem 29 lat 7 miesięcy i 22 dni, w którym praca w organizacjach politycznych wynosiła 19 lat 5 miesięcy i 28 dni. Poza tym ani z dokonanych ustaleń, ani z materiału znajdującego się w sprawie nie wynika, że wnioskodawca był nauczycielem mianowanym. Należy zatem stwierdzić, że przed zmianą art. 1 pkt 7 i art. 95 Karty Nauczyciela wnioskodawca nie mógł nabyć uprawnień do emerytury przewidzianej w tej ustawie.

Z punktu widzenia prawa do spornego świadczenia sytuacja skarżącego nie stała się korzystniejsza po nowelizacji Karty Nauczyciela dokonanej ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (o której była już wzmianka we wcześniejszej części uzasadnienia). W art. 1 pkt 7 oraz w art. 95 tej Karty zostały bowiem skreślone wyrazy "politycznych", co oznacza po pierwsze, że od tej pory nie podlegają ustawie nauczyciele zatrudnieni w organizacjach politycznych oraz po wtóre, że nauczycielom tym nie przysługują uprawnienia wynikające z art. 86-91 ustawy. Należy jedno-

cznie zauważyć, że zostało zachowane zdanie 2 art. 95 Karty Nauczyciela, według którego uprawnienia przewidziane w zdaniu 1 – a więc również uprawnienie do emerytury nauczycielskiej – przysługują, także nauczycielom, którzy przeszli do pracy w organach administracji państwowej lub w organizacjach społecznych oraz w związkach zawodowych na stanowiska wymagające kwalifikacji pedagogicznych przed dniem wejścia w życie ustawy. Tego rodzaju regulacja upoważnia do wniosku, że intencją ustawodawcy wyrażoną w zmienionych przepisach Karty Nauczyciela było zachowanie uprawnień w granicach określonych w art. 95 zdanie 1 tej Karty tylko przez tych nauczycieli mianowanych, którzy – bez względu na czas – przeszli do pracy w organach administracji państwowej lub w organizacjach społecznych oraz w związkach zawodowych, z pominięciem nauczycieli zatrudnionych w organizacjach politycznych. Tak więc w dniu rozwiązania stosunku pracy (tj. 5 października 1992 r.) skarżący nie mógł nabyć prawa do emerytury nauczycielskiej, gdyż nie pozwalał na to istniejący w owej dacie stan prawny.

Również negatywnie należy ocenić możliwość nabycia przez skarżącego prawa do emerytury nauczycielskiej na podstawie przepisów obowiązujących w dniu złożenia wniosku o emeryturę (tj. 30 października 1996 r.). Na mocy ustawy z dnia 14 czerwca 1996 r. o zmianie ustawy – Karta Nauczyciela (Dz.U. Nr 87, poz. 398) został wprowadzie skreślony art. 95, lecz jego treść, gdy chodzi o nauczycieli mianowanych, przechodzących do pracy w organizacji społecznej lub do związku zawodowego, została zamieszczona w art. 91a ust. 2 Karty Nauczyciela, natomiast unormowanie dotyczące nauczycieli mianowanych, przechodzących do pracy do urzędu organu administracji państwowej lub do jednostki organizacyjnej powołanej przez ten organ, znalazło się w art. 91a ust. 1 tej Karty. W dalszym ciągu jednak ustawodawca utrzymał wyłączenie możliwości nabycia prawa do emerytury (i innych świadczeń przewidzianych dla nauczycieli w sytuacjach określonych w art. 91a) przez nauczycieli mianowanych przechodzących do pracy w organizacjach politycznych. Tak samo przepis art. 1 Karty Nauczyciela, ustalając zakres podmiotowy ustawy, nie objął nim nauczycieli zatrudnionych w organizacjach politycznych, natomiast wyraźnie wymienił, że podlegają ustawie nauczyciele zatrudnieni w urzędach organów administracji państwowej oraz w jednostkach organizacyjnych powołanych przez te organy, a także zatrudnieni w organizacjach społecznych oraz w związkach zawodowych na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych w zakresie ustalonym ustawą.

Jak z przedstawionej analizy stanu prawnego dotyczącego nauczycieli zatrudnionych w organizacjach politycznych wynika, przed dniem 25 października 1991 r. nauczyciele ci mogli nabyć uprawnienia do emerytury nauczycielskiej pod warunkiem, że byli nauczycielami mianowanymi, natomiast po tej dacie możliwość taka została w ogóle wyłączona. Wbrew więc stanowisku skarżącego przedstawionemu w kasacji, zaskarżony wyrok nie naruszył przepisu art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela.

Z tego względu Sąd Najwyższy orzekł o oddaleniu kasacji (art. 393¹² KPC).

=====